

Asociación para el Estudio de Temas Grupales,
Psicosociales e Institucionales

ÁREA 3. CUADERNOS DE TEMAS GRUPALES E INSTITUCIONALES

(ISSN 1886-6530)

www.area3.org.es

EXTRA Nº 3 – verano 2018

Materiales presentados en la II Asamblea Internacional sobre Investigación en torno a la
Concepción Operativa de Grupo, Madrid 26-28 de abril de 2018

Några preciseringar avseende den konvergerande eller sammanlöpande epistemologin

Författare: Leonardo Montecchi

Material presenterat vid kongressen *II Asamblea Internacional* (med fokus på det Gruppoperativa Perspektivet) i Madrid 26-28 April 2018. Den italienska och spanska versionen ingår i tidskriften *Area3 Número Especial 3* där även övriga texter från kongressen presenteras.

Jag har stannat vid ovanstående rubrik beroende på att *Escuela Bleger* (Rimini, Italien) vill söka kreditering för att kunna starta specialistutbildningar i psykoterapi. Ett sådant sökande av kreditering innebär i Italien att man bland annat påvisar "sin metodinriktnings validitet".

Detta utgör bakgrunden till några tankegångar som jag önskar dela med Er.

För det första: Vad menar vi när vi talar om "metod"? Det grekiska ordet för "metod" (*μέθοδος*) består av två delar: *Meta* betyder "att förflytta sig mot"; *Odus* betyder "väg". Det rör sig således om en väg mot ett mål. Betydelsen är dock bredare än så i och med att det grekiska ordet även kan översättas till "undersökning".

Och här befinner vi oss vid dagens frågeställning: Vilken är vårt referentiella, begreppsliga och operativas schemas (vårt ECRO:s) undersökningsmetod?

Även vi har vårt ursprung i den spricka, som Descartes tillsammans med Galileo och Newton, infört i det antika tänkandet. Därför talar vi om vetenskaplig metod. Med alla de förändringar som skett i vetenskaperna under det gångna seklet är det dock inte längre möjligt att tala om "vetenskaplig metod" utan vi bör istället tala om "vetenskapliga metoder". Vägarna till säker kunskap (*ἐπιστήμη*) har mångfaldigats och det finns inte längre någon enda väg att följa för att få kunskap om objektet.

Låt oss apropå detta stanna upp vid upptäckten av fältets existens. Jag talar om objektet som fysiskt objekt, upptäckt först av Faraday, därpå av Maxwell utvidgat till elektromagnetiskt fält och sedan av Einstein till allmän relativitet.

Fältet, som fysiskt objekt, komplicerar kunskapsrelationen mellan subjekt och objekt i och med att det för in ömsesidighet.

När Kurt Lewin introducerar begreppet "fält" inom psykologin talar han om en övergång från det aristoteliska till det galileiska. Avseende "psykologiskt fält" säger José Bleger följande i boken *Psicología de la conducta* (Beteendets psykologi):

Ett fält definieras som en mängd element, vilka i ett givet ögonblick samexisterar och interagerar (...) Relationen "subjekt-omgivningsmiljö" är därmed inte en enkel linjär relation "orsak-effekt", mellan två olika och avskilda objekt, utan bägge utgör delar av en enda hel struktur

Dessa tankar får oss att lämna den naiva kunskapsteori, som säger att subjektet skulle lära känna objektet på något slags "opåverkat sätt". I realiteten sker kunskapsprocessen på ett fält inom vilket subjektet modifierar objektet och objektet samtidigt modifierar subjektet. I *Fenomenología de la percepción* (Perceptionens fenomenologi) säger Merleau Ponty följande i kapitel 4 (vilket bär rubriken "Det fenomeniska fältet"):

Vi säger inte längre att varseblivning (perception) utgör vetenskapens begynnelse, utan tvärtom - att den klassiska vetenskapen utgörs av en föreställning som glömt sitt ursprung och tror sig vara avslutad. Den första filosofiska handlingen skulle därmed utgöras av ett återvändande till den upplevda världen som finns bortom den objektiva världen.

Även makarna Baranger (Willy och Madeleine Baranger) understryker i sitt grundläggande verk *La situación analítica como campo dinámico* (Den analytiska situationen som dynamiskt fält) att:

Det analytiska paret är en trio, med en av sina medlemmar frånvarande kroppsligt och närvarande upplevelsemässigt.

Och då kommer vi fram till psykoanalysen som för Freud var en flerfald av metoder; det vill säga en kurens metod, en kunskapens metod och (i tredje hand) en teori om psyket.

Kurens metod har utvecklats alltifrån relationen "läkare-patient"; den har passerat genom hypnos och kommit fram till paret "fri association-flytande uppmärksamhet". Men den anordning, som möjliggör den psykoanalytiska processen är, som Bleger säger, en "icke-process": ramen, det vill säga

... analytikerns roll, den sammantagna mängden rum-(miljö)-tidsmässiga faktorer och del av tekniken (i vilken inkluderas fastställande och vidmakthållande av tider, avgift, överenskomna uppehåll etc).

Kurens metodianordning, som varar under år och upprätthålls via en samling normer och attityder

... är inget annat än (genom just sin själva definition) en institution.

Denna den psykoanalytiska kurens institution har också producerat en specifik teori om psyket: Metapsykologin.

Denna institution har dessutom skapat ytterligare en anordning: Det internationella Psykoanalytiska Sällskapet (IPA); den grupp analytiker, som skyddade den ortodoxa psykoanalytiska kurens metod, och som kunde inkludera och exkludera den som genomförde icke-auktoriserade förändringar i kurens anordning eller som introducerade nyskapande begrepp, vilka skulle kunna uppfattas som kätteri.

Det var kanske av denna anledning Karl Popper inte uppfattade psykoanalysen som vetenskap i och med att dess konstrukt inte – utan auktorisation från institutionen (det vill säga den psykoanalytiska/övers anm - tycktes kunna utsättas för experiment.

Den aspekt, som här kommer in i bilden, är den psykoanalytiska metoden som forskningsmetod och därmed psykoanalysen som tillämpning inom andra fält än det traditionella med vuxna neurotiker i behandling på privata mottagningar.

Med pedagogiken, antropologin, litteraturen, barnen, psykotikerna, och institutioner som klinikerna, sjukhusen, skolorna, asylerna etc har vi fått en viktig rad nya fält liksom andra tillämpningar vilka i hög grad förstärkt de kliniska anordningarna. Dessa experiment har dock ofta hamnat i konflikt med den psykoanalytiska organisationen i och med att de har uppfattats utgöra en instituerande aspekt i förhållande till de instituerade reglerna.

Under åren mellan de två krigen kom politiska konflikter och viktiga teoretiker att vävas ihop, något som kan sammanfattas som en spricka mellan en psykoanalytisk "höger" och en psykoanalytisk "vänster". "Högern" fortsatte med fri yrkesutövning och privata mottagningar. "Vänstern" tänkte sig en tillämpning av den psykoanalytiska anordningen utanför privatmottagningarna och reflekterade då omkring prevention, sociala teman, asyl, skolan, arbetarstadsdelarna.

Dessa varierande metoder har producerat olika metapsykologiska begrepp. Från "högerdelen" försöker man teoretisera en "individuell" upplevelse som om fältbegreppet inte skulle existera och som om man kunde återvända till en linjär sammanlänkning "orsak-verkan" i vilken ett subjekt med ett från början "jagområde fritt från konflikter" (Hartmann) skulle kunna utveckla sin egen samhällsförståelse oberoende av relationen till "den andre".

I motsats därtill utgår den andra konceptualiseringen från att Jaget inte är fritt i sitt handlande utan beroende av Detet och Överjaget - alltså av det biologiska och av det sociala. Detta är att åter ta upp Wilhelm Reich och dennes "Dialektisk materialism och psykoanalys"; Reich som med sin Sexpol-rörelse hade fört den psykoanalytiska metoden till det sociala och det politiska.

Å andra sidan har, som vi vet, Melanie Kleins tillämpning av kurens metod på barn, och Rosenfelds och Bions på psykotiker, modifierat metapsykologin genom att introducera objektrelationer och projektiv identifikation. All denna forskning och nya konceptualiseringar har genererat konflikter inom den psykoanalytiska institutionen. I början på 50-talet grundar Jacques Lacan sin Skola, presenterad som den idealistiska dialektikens introduktion inom

psykoanalysen, vilken genom den hegelianska dialektiken leder psykoanalysen till en annorlunda subjektets konceptualisering.

Enligt Armando Bauleo säger Lacan oss att barnet i spegelstadiet

lämnar det upplevda jagets verklighet för att istället hänvisa till det imaginära jag till vilket den spekulerande bilden utgör en början.

På detta följer sedan

dialektiken i identifikationen med den Andre.

Dessa begrepp kommer i konflikt med den "ortodoxa" freudianska metapsykologin.

Under samma period använder Pichon-Rivière den materialistiska dialektiken för att tillämpa den psykoanalytiska metodens kur på psykotiker; och i sin förlängning i sitt institutionella experiment på det psykiatriska sjukhuset där han experimenterar med den operativa gruppen som anordning. När Pichon tänker tillbaka på detta i prologen till *El Proceso Grupal* (Grupprocessen) använder han det av Bachelard utvecklade begreppet "epistemologiskt hinder", ett fundamentalt begrepp som helt går ihop med vår metapsykologi, det vill säga vårt ECRO.

För Pichon-Rivière skulle hindret utgöras av begreppen "drift" och "primär narcissism". Mot dessa ställer han begreppet "förbindelse" som

ett proto-lärande, som "farkost" för de första sociala erfarenheterna och konstituerande för subjektet som sådant.

Utan tvivel är detta ett paradigmskifte (ett sådant som Thomas Kuhn talar om) som blir tydligare genom att psykoanalysens kliniska metod och anordning tillämpas på institutionen som helhet i en krissituation där

det blev nödvändigt att med hjälp av en grupp patienter bilda ett skötarteam i verksamheten.

Pichon upplevde behovet av ett epistemologiskt brott (som Althusser säger med avseende på Marx). Med andra ord utvecklar han några begrepp som "uppmärksammar" en annorlunda praxis än den som tillämpas av det "ortodoxa psykoanalytiska tänkandet".

Undersökningsmetoden leder honom här till att utforma hypotesen om ett "abstrakt objekt", något som han senare vidareutvecklar tillsammans med Bauleo. Vad det handlar om är "uppgiften". Peirce skulle ha talar om "abduktion" (Se not 1 den svenske översättaren/SL), men man kan också tala om en "dada-operation" (Not 2 den spanske översättaren) av Pichon (som kände till Tzara), om ett begreppsligt "ready-Made" (Not 3 den svenske översättaren).

Not 1: Att man förklarar företeelser och sammanhang med hjälp av begrepp och hypoteser som efterhand tar form och revideras under forskningsprocessen. Man "gissar" att vissa fenomen har med varandra att göra på något sätt och undersöker sedan saken närmare/Citat Psykologiguiden).

Not 2: Här refereras till Dadaismen vilken Tristan Tzara var en av de främsta representanterna för.

Not 3: Ett vardagligt föremål som en konstnär valt ut och upphöjt till konst/ Wikipedia.

En den konvergerande epistemologins emergent.

Om man så återknyter till något som René Kaës skrivit så tillhör uppgiften (som Kaës inte nämner när han talar om hur han skiljer sig från Pichon) ett tredje slags metapsykologi, vilken har att göra med analytiska metodens användning på par, familjer och grupper. Kaës tar inte upp institutioner.

Bauleo hade redan breddat det begreppsliga och operativa schemat, vår metapsykologi. Och i förordet till den italienska upplagan av *El Proceso Grupal* (Grupprocessen) säger han följande:

Gruppens uppgift (eller mål) utgör nyckelelement i grupsituationens problematik, av mig nu uppfattad som triangulerandets spets (uppgift-samordning-gruppstruktur).

Men idag har vårt begreppsliga, referentiella och operativa schema (ECRO) breddats via många andra praxisformer. Här bör vi inkludera den praxis som Bauleo och De Brasi benämnde "institutionell", vilken kännetecknas av en specifik anordning – "den allmänna samlingen" (*la asamblea general*). Det är en anordning som konceptualiserats av speciellt institutionella analytiker som Georges Lapassade. Den har dock också varit – och är – en anordning tillämpad vid avinstitutionaliseringar med utgångspunkt i Franco Basaglias erfarenheter. Och 68-rörelsens.

Idag experimenterar man med multifamiljanordningar i olika miljöer. Många av oss skapar anordningar för att kunna tänka utifrån skillnader i kön. Ytterligare andra utarbetar etnopsykoanalytiska anordningar för migrantpersoner.

Jag är övertygad om att vår forskning utgör ett berikande av vårt ECRO i form av en ny spiralsväng, som leder oss till att hypotetisera ett fjärde slags metapsykologi och att kunna föra dialog med de olika psykoanalytiska skolbildningarna för att på så sätt övervinna kommunikationssvårigheter och – via en mångfald i metoder – understryka behovet av forskning.

Konceptet ”uppgift”, i sin manifesta och latent aspekt, hjälper oss härvidlag: Uppgiftskonceptet, som uttrycks i förarbete, uppgift och projekt; och som beskriver en psykisk apparats fungerande, som den kommer till uttryck i olika situationer och inom olika fält, och med en räckvidd in över områden innefattande specifika ”rum” - det individuella eller psykosociala, den inre gruppen, familjen, den yttre gruppen eller det sociodynamiska, det institutionella, det samhälleliga och det globala.

På vart och ett av dessa områden organiserar vi analytiska anordningar avseende såväl kuren som forskning och härifrån för vi över nya objekt till teorin.

Den konvergerande epistemologin innebär då att kring uppgiften låta diverse bidrag från olika discipliner, olika erfarenheter och upplevelser konvergera.

Jag är övertygad om att den konvergerande epistemologin är oundgänglig för att kunna möta det komplexa utan att hamna i vare sig reduktionism eller det banala.

Det Edgar Morin säger i *El Método* (Metoden) kan vi göra till vårt:

Cirkeln kommer att vara vårt hjul, spiralen vår väg.

Detta kan inte praktiseras om man inte epistemologiskt bryter med individualism och narcissism, vilka ger näring åt ett arbetsklimat kännetecknat av en hierarkisk ideologi där en disciplins representant söker överträffa en annans. När ett sådant tillstånd råder har man förlorat uppgiften ur sikte.

Brytningen implicerar behovet av en praxis i och med att det är i praxis som olika vetanden kan kombineras på nytt och ett för situationen ifråga specifikt operativt och begreppsligt schema konstrueras.

Paul Feyerabend:

Tanken om en metod – innehållande oföränderliga och sinsemellan helt sammanlänkade fasta principer – i den vetenskapliga verksamheten stöter på avsevärda svårigheter (...) (de viktigaste upptäckterna) har gjorts endast på grund av att vissa tänkare antingen beslutat sig för att inte låta sig påverkas av vissa metodologiska normer eller därför att de ofrivilligt gjort våld på dessa.

Jag ska avslutningsvis kort beskriva ett experiment vi håller på med i Rom inom "Avdelningen för Patologiskt beroende".

Sedan några år tillbaka träffas en tvärvetenskaplig grupp vars uppgift är att skapa en "komplexitetens klinik". Vad innebär detta?

Vi har kunnat notera att det finns en mängd fall som är aktuella inom olika fält - från en inledande kontakt med sjukhusenheten för diagnostik och behandling till Mentalhälsocentrat, mottagningsenheten för patologiska beroendesjukdomar och olika terapeutiska behandlingshem etc.

Vid dessa sammankomster deltar läkare, sjuksköterskor, utbildare, socialarbetare, psykologer, psykiatriker, psykoterapeuter från olika allmänna och privata enheter i stil med terapeutiska behandlingshem, dagcentra, servicehus, gatu-utbildare. Alla deltagare har samma rätt att yttra sig.

Under den första timmen presenteras fall i tur och ordning. Därefter diskuterar man utan brådska varvid information tillförs eller hypoteser formuleras i syfte att skapa större förståelse, tillämpa olika kunskaper och fatta konkreta beslut.

I detta arbete tydliggörs det epistemologiska hindret när exempelvis en mänsklig varelses olika slags manifestationer begränsas till vilken som helst psykiatrisk diagnos med pretentionen att kunna förklara allt, vare sig det rör sig om ett biologiskt-medicinskt, socialt eller pedagogiskt perspektiv. Hindret ges också av det partiella perspektivet på en situation, exempelvis när något generaliseras som ett ärendes "sanning" i en sjukhusverksamhet eller annan resurs av typ global terapeutisk åtgärd.

I detta arbete (som i alla operativa grupper) uppträder det specifika sanningskriteriet, vilket innebär att man inte kan pådyvla ett visst perspektiv, utan istället bör söka en samsyn som uppstår genom gemensam uppgiftsförståelse.

På så sätt framspringer begreppen som effekt av olika tillämpade kunskapers rekombination inom ett bestämt fält. Det epistemologiska hindret återfinns i "förarbetet" och kännetecknas av att institutionella aspekter får företräde. Och som om de medverkande inte vore medvetna om att de befinner sig på ett nytt fält får den del av personligheten, som är länkad till tillhörighetsinstitutionen, dem att leva med ett falskt medvetande. Pichon-Rivière och Bauleo säger avseende denna situation att det är här

... "som om" eller uppgiftsbedrägeriet uppträder. Man beter sig "som om" man utförde det specificerade arbetet (eller det nödvändiga beteendet).

Det var genom forskning vid CIR:s (Se not 4) Gruppoperativa Avdelning som det påvisades hur övergången från "förarbete" till "uppgift" bromsades av institutionstillhörighet.

Not 4: CIR – den verksamhet, med koppling till det pichonianska tänkandet, som byggdes upp i Italien av Armando Bauleo, men som han själv satte punkt för på 90-talet/övers anm).

Den konvergerande epistemologin möjliggör således användandet av instrument som kommer från de mest skilda discipliner. Detta sker genom att de tillämpas i arbetet med uppgiften inom ett konkret fält när dissociering och stereotyp upprepning bryts upp och "det som är omedvetet blir medvetet". I dessa övergångar finns gruppens produktiva aspekt, dess möjlighet att skapa specifika begrepp för ett visst fält och en viss situation, begrepp som kan cirkulera och på så sätt berika vårt ECRO:s spiral, något som kommer att ske under dessa konferensdagar (dvs *Asamblea 2018* i Madrid).

Vilken metod det är - det vill säga den konvergerande epistemologins väg - säger oss följande rader av Machado:

*Vandrare, det finns ingen väg
Vägen blir till när man går.*

Framåt kamrater!

Madrid, 26 April 2018

Den italienska titeln: *Precisazioni sulla epistemologia convergente*

Den spanska titeln: *Precisiones sobre la epistemología convergente* (översatt till spanska av Federico Suárez).

Översättning från spanska till svenska av Sören Lander

Senast uppdaterad 20190216.